

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЮ МИСТЕЦТВ ПРИ ВСЕУКРАЇНСЬКІЙ АКАДЕМІЇ НАУК У 1920-Х РР.

Т. П. Борис

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк (Україна)

e-mail: tani4kabor@gmail.com

Анотація: У статті висвітлюються основні напрями та форми науково-дослідної та популяризаторської діяльності Музею мистецтв, який функціонував при Всеукраїнській академії наук.

Ключові слова: Музей мистецтв, Всеукраїнська академія наук, лекція.

Постановка проблеми. Серед розмаїття музейних закладів України з тривалою історією розвитку та накопиченими здобутками на особливу увагу заслуговує художній музей м. Києва – Національний музей мистецтв ім. Б. та В. Ханенків. Музей мистецтв ім. Б. та В. Ханенків від початку свого становлення сформував цінні збірки творів, які репрезентують історію мистецтва. За роки свого функціонування він накопичив значний досвід роботи, вивчення якого актуалізується потребами розбудови у сучасних умовах національної музейної мережі, перетворення її на один із центральних елементів культурного простору країни.

Аналіз досліджень і публікацій. У вітчизняній історіографії відсутні спеціальні праці, присвячені діяльності Музею мистецтв при Академії наук. Лише окремі аспекти цієї теми знайшли відображення у наукових працях сучасних українських дослідників С. Білоконя [1], Н. Корнієнко [2], Л. Романчі [3] та ін. У своїх розвідках вони висвітлюють питання створення Музею мистецтв у м. Києві родиною Ханенків (Н. Корнієнко), участі вчених у розбудові Академії наук (С. Білокінь), аналізують документальні джерела

музейних установ ВУАН (Л. Романча). Однак, вивчення проблеми становлення Музею мистецтв при Всеукраїнській академії наук (з 1921 р. ВУАН) потребує подальшого наукового дослідження.

Мета дослідження полягає у висвітленні основних напрямів діяльності Музею мистецтв при ВУАН у 1920-х роках.

Основні результати дослідження. Передумови для заснування Української академії наук, що склалися в другій половині XIX – на початку XX ст., знайшли свою реалізацію в період революційних подій 1917–1921 рр., коли проявився потужний потенціал українського народу в державотворенні, розвитку науки, освіти та культури. Заснування низки національних установ, передусім Української академії наук, мало доленосне значення для української науки і держави. Вона сприяла зростанню української культури, вивченню минулого та сучасного розвитку України в усіх проявах духовного і державного життя [4].

Започаткування музейних установ при Всеукраїнській академії наук стало характерною ознакою періоду 1920–1930-х рр. Вона стала єдиною науковою організацією, яка об'єднала навколо себе видатних науковців та цінні збірки історико-культурного значення. Серед різнопрофільних музейних установ Академії наук на особливу увагу заслуговує музей родини Ханенків (нині Музей мистецтв Б. та В. Ханенків), який був узятий під опіку ВУАН у зв'язку із складною соціально-економічною та політичною ситуацією в країні у 1920-х р. [5]. Він складався із великої кількості художніх цінностей київського зібрання, а також привезених у 1921 р. М. Макаренком мистецьких творів із фондів Москви та Петрограду [6].

Усі архівні джерела свідчать про те, що 1921–1925 рр. були складним часом для розвитку музею. У цей період Музей мистецтв змінив свою назву (у ній ліквідовані імена засновників) [7, арк. 147], директора, штатний персонал; здійснив повну інвентаризацію та ін. У певні місяці він був зачинений для відвідування публікою у зв'язку із реєвакаційними та інвентаризаційними роботами. Інвентаризація речей визначила ряд нових заходів щодо збереження

мистецьких творів – консервацію і реставрацію, які супроводжувалися фотографуванням для проведення порівняння та експертизи. Завершуючи облік речей, музей розпочав роботу з відтворення у власних експозиціях хронологічного розташування предметів [8], а також із популяризації музейних цінностей серед населення регіону.

Досить активну діяльність у культурно-освітній, науково-дослідній роботі брали працівники музею, зокрема директор закладу М. Макаренко, консерватор А. Дахнович і вчений секретар С. Гіляров. М. Макаренко і А. Дахнович у перші роки діяльності Музею мистецтв ВУАН самостійно здійснювали екскурсійну і наукову-дослідну роботи, опис речей, видань та ін. Наприклад, з січня місяця по 15 вересня (включно) 1921 р. із 98 проведених екскурсій, 30-ть провів А. Дахнович.

Відвідати експозиційні зали музею могли усі бажаючі тільки за окрему плату [9, арк. 3–4]. Основну частину музейної аудиторії складали учні шкіл, студенти вищих навчальних закладів [8, арк. 8], червоноармійці та ін. Безкоштовним вход залишався лише для викладачів та учнів художніх шкіл [7, арк. 95 зв.]. Крім того, великого значення у Музеї мистецтв надавалось науково-дослідним заходам. Молодь залучалася до практичних досліджень із копіювання творів (іконопис, текстиль), відливання форм і ін. [9, арк. 3; 8, арк. 9].

М. Макаренко проводив різноманітні заходи щодо пропагування музейної справи серед різних прошарків населення. Основною формою його популяризаторської діяльності була лекційна і наукова роботи. З 1921 по 1923 рр. він прочитав лекції з історії мистецтва в Архітектурному інституті, консерваторії та художньо-промисловій школі; на «скорочених» курсах – з археології України, а також лекцію у Музеї мистецтв «Історія італійського відродження» [9]. Продовжував збирати та готувати до друку матеріали: «Швейна гривна», «Мистецтво доби великої мандрівки народів на Україні і сусідніх землях», путівник для Музею мистецтв [9, арк. 3 зв.]; у 1923 р. – книжку-каталог «Італійське мистецтво в Музеї ім. Ханенків»; матеріали власних праць

«Нашийники», «Натільні хрести східної Європи» та ін. [7, арк. 146]. За браком відповідних приміщень музеїв не міг розгорнути у повному обсязі лекційної роботи. Як правило, в одній із виставкових зал або в бібліотеці читалися індивідуальні доповіді: Л. Харка «Пам'ятки античної скульптури Музею мистецтв», аспіранток М. Вязьмітіної «Мусульманська бронза» і П. Кульженко «Японська гравюра», С. Гілярова «Новознайдений твір Кранаха», В. Зуммера «Стамбульські музеї» і ін. [8, арк. 9].

У 1926 р. при Музеї мистецтв створюється інститут аспірантів, який очолив професор С. Гіляров. Робота аспірантів включала систематичне вивчення програми з історії західноєвропейського мистецтва від античної доби до XVIII ст., а також у дослідницькі студії окремих експонатів музею. Інститут аспірантів проіснував з 1926 р. по 1934 р. [10, с. 9–10].

Висновок. Таким чином, період діяльності Музею мистецтв при ВУАН характеризується активною роботою працівників, яка була пов'язана переважно із науковою атрибуцією власних фондів. Незважаючи на недостатнє фінансування музею, здійснювалися культурно-освітня та популяризаторська робота серед широких верств населення.

Список використаної літератури

1. Білокінь Сергій. В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст / С. Білокінь. – К. : Інститут історії України НАН України, 2006. – 355 с.
2. Корнієнко Н. Музей Ханенків у 1920-ті роки (на матеріалах архіву музею) / Н. Корнієнко // Ханенківські читання. Матеріали науково-практичної конференції. – К. : Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, 2005. – Вип. 7. – С. 5–23.
3. Романча Л. Основний склад документальних фондів музейних установ ВУАН в 20–30-х роках ХХ ст. / Л. Романча // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–21 трав. 2009 р.). – К., 2009. – С. 296–297.
4. Національна академія наук України. 1918–2008 : до 90-річчя від дня заснування / Голов. ред. Б.Є. Патон. – К. : Вид-во КММ, 2008. – 624 с.

5. Київ : (Провідник) / За ред. Ф. Ернста. – К., 1930. – 800 с.
6. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (ІР НБУВ), ф. ХХІХ, № 546, 4 арк.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 166, оп. 3, спр. 413, 237 арк.
8. ІР НБУВ, ф. Х, № 18688, 9 арк.
9. Макаренко М. Отчет музея Искусств им. Ханенко Украинской академии наук за 1921 г. / М. Макаренко // ІР НБУВ, ф. І, № 26660. – 4 арк.
10. Корнієнко Н. Наукова діяльність С. О. Гілярова на матеріалах архіву музею мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків) / Н. Корнієнко // Ханенківські читання. Матеріали науково-практичної конференції. – К. : Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків, 2002. – Вип. 4. – С. 5–23.

Статья поступила в редакцию

14.02.2014 г.